

Laatste woorden in Philips Research

Uitgesproken door Teun Swanenburg op 28-10-1998

Kees,

Dank voor je toepasselijke en vriendelijke woorden.
De cadeaus zijn geweldig, enzovoort (improvisatie....).
Ik stel het volgende voor:

Wat er vandaag gebeurt, is betrekkelijk normaal, en was zestig jaar geleden al te voorspellen: ik ga met pensioen, en jullie pakken morgen met z'n allen de draad weer op, en alles gaat gewoon door. Daarom moet het vandaag maar gewoon gezellig worden voor iedereen, morgen moeten jullie weer aan het werk.

Ik heb nooit het idee gehad dat een individu een geweldige invloed op een complex systeem zoals Philips zou kunnen hebben. Maar misschien is het juist daarom dat ik zo nu en dan met een zekere vasthoudendheid, volgens sommigen met verbetering, een beperkt aantal aspecten van deze samenleving op mijn agenda had staan, dingen die echt belangrijk zijn.

Daar zou ik graag nog iets over willen zeggen, nog een keer. En ik wil dat doen in de vorm van een sprookje.

Een sprookje, ten eerste omdat ik hoop dat zoiets langer blijft hangen dan een rechttoe-rechtaan afscheidswoord, ten tweede omdat een sprookje toelaat opinies en emoties te verwoorden zonder emotioneel te worden, en ten derde omdat ik in sprookjes geloof, want dat moet ook wel als je hier langer dan 25 jaar wilt meegaan.

Het sprookje is al heel, heel oud, en het heet:

Jantje in het Land der Waarden

En het gaat als volgt:

“Op een mooie zonnige dag, heel lang geleden, was er een jongetje, Jantje, dat opeens besloot de wijde wereld in te trekken. Hij had die mogelijkheid lang overwogen, hij had zich gedurende lange tijd bekwaamd in allerlei vaardigheden op scholen en universiteiten, en uiteindelijk besloot hij het er maar op te wagen. Hij vroeg zich niet af of hij er wel verstandig aan deed, want Jantje was gewoon nieuwsgierig wat er in die wijde wereld te beleven was. Het moest er nu maar eens van komen.

Dus ging hij op pad, zonder nou precies te weten waar hij eigenlijk heen wilde. Dagen was hij onderweg, sliep in hooibergen, stopte zo nu en dan bij een herberg om een goed glas wijn te drinken, tot hij op een dag bij een werkplaats kwam waar allerlei nieuwe werktuigen gemaakt werden: een soort kaarsen die ontzettend veel licht gaven, en die je aan kon steken zonder lucifer, apparaten waarmee je je zonder zeep kon scheren, kastjes waarin het net leek of je de hele wereld kon zien en horen, en nog veel meer.

Jantje vond dat alles ongelofelijk interessant, en wat nog mooier was, de mensen in die fabriek vonden Jantje ook wel interessant, want dat hij veel gestudeerd had hadden zij snel in de gaten, en zij wilden groter groeien, dus zij hadden meer uitvinders nodig. Dus besloot Jantje om voorlopig maar te blijven, en te helpen nog meer nieuwe apparaten te bedenken.

Jantje ging wonen in de buurt van de fabriek, vele jaren gingen voorbij, en hij was eigenlijk heel tevreden. Omdat hij zelf niet zoveel nieuwe uitvindingen deed mocht hij helpen leiding te geven aan het uitvinden van anderen, en dat was pas echt leuk. Hij ontdekte dat de fabriek nog veel meer afdelingen had, en hij leerde een groot aantal nieuwe begrippen, zoals IK budget, bill of materials, omzet, marge, accountability, hoe je spaghetti in asperges moest veranderen, die dan later weer verkocht werden, en nog veel meer.

Meer en meer kreeg hij de gelegenheid zich te verbazen over hoe het toch toging in zo'n grote fabriek. Het was niet zozeer dat er dingen gebeurden die hij niet begreep omdat hij ze niet geleerd had, maar meer en meer kreeg hij het gevoel dat er vaak dingen plaats vonden of afgesproken werden die strijdig waren met het gezond verstand. Dat was verbazend, want als er iets rechtvaardig verdeeld is in de wereld wist Jantje, dan is dat het gezond verstand: niemand klaagt dat hij er te weinig van heeft.

Naarmate de tijd voortschreed kreeg Jantje steeds meer inzicht in het reilen en zeilen van de fabriek, en zijn leven werd steeds ingewikkelder. Iedere keer moest hij weer nieuwe woorden op het juiste moment leren gebruiken, moeilijke, ingewikkelde woorden zoals "digitaal", "multimedia" en "HVE", woorden die goed bedoeld waren, maar meestal verkeerd gebruikt werden, en daardoor verdoezelden waar het eigenlijk om ging. Hij nam zelfs twee keer deel aan een barrel meeting, maar dat leek zoveel op tonproaten dat de president ten einde raad besloot het hoofdkantoor uit Brabant naar de hoofdstad te verplaatsen.

Hij verwonderde zich ook over het feit dat zoveel mensen zo goed wisten wat de prijs van alles was, wat alles kostte, terwijl zij nauwelijks een gevoel hadden voor de waarde. Als iemand van Jantjes afdeling iets leuks bedacht had, werd altijd eerst gevraagd hoeveel dat nu weer ging kosten, en iedere poging om de waarde duidelijk te maken werd met twijfel en argwaan begroet. Dat zette hem aan het denken, want hoewel hij bij oude dichters gelezen had dat "alles van waarde weerloos was", had hij toch het gevoel dat er waarden moesten zijn die iedereen in de fabriek begreep, waar iedereen naar leefde, en waar iedereen voor op wilde komen als dat nodig mocht zijn.

Gelukkig dacht de leiding van de fabriek er ook zo over: men besloot zelfs die waarden op schrift te stellen, en op kleine kaartjes aan alle werknemers uit te delen, zodat iedereen ze dagelijks kon repeteren voor zichzelf. Er zijn apocriefe verhalen die vertellen dat het om vijf waarden ging, maar niemand weet dat zeker, noch wat ze precies behelsden. Dat is niet verbazend, want ook Jantje, die er toch midden in zat, ontdekte al snel dat zij weliswaar opgeschreven waren, maar in de praktijk nauwelijks toegepast werden.

En het werd nog spannender: om een duidelijke richting aan de activiteiten van de fabriek te geven besloot men strategieën te gaan definiëren. Strategie was al een heel oud begrip, en een strategie kwam meestal tot stand door binnen een bedrijf, totaal onverwachts, een groep veelbelovende jonge mensen bij elkaar te halen, die onder strikte geheimhouding moesten vaststellen welke producten een fabriek in de komende jaren zou gaan maken en verkopen. Dat was slim, want de mensen met ervaring, die dat eigenlijk zouden moeten

doen, hadden het natuurlijk veel te druk met dagelijkse dingen, en hadden dus geen tijd voor de toekomst.

Die geheimhouding die de groep jongeren werd opgelegd was zo strikt, dat niemand precies wist wat hij moet doen, en concurrenten wisten al helemaal niet waar ze aan toe waren. En zodra er toch iets van de strategie begon uit te lekken, werd een nieuwe strategie geformuleerd, die weliswaar veel leek op de voorgaande, maar een duidelijk verschillende codenaam kreeg, natuurlijk om te zorgen dat niemand iets in de gaten zou krijgen.

Vanzelfsprekend was lang niet iedereen het met de gang van zaken eens, en er waren vele medewerkers die het anders wilden, en dat ook zeiden. Dat laatste bleek onverstandig te zijn, sommigen verdwenen spoorloos, en ook Jantje wankelde een paar keer langs de rand van de afgrond, zonder dat hij zich dat overigens bewust was. Als hij gevallen was, was hij waarschijnlijk gewoon verder de wereld in getrokken, en dan was dit sprookje nooit opgetekend.

Jantje werd ongeduldig, en hij bemoeide zich met van alles, hij zei tegen iedereen die het horen wilde: laat ons de dingen beter maken, maar zijn werkdagen werden langer, zijn leven steeds ingewikkelder.

Maar toen gebeurde er iets onverwachts. Op een avond, uitgeput van dingen beter maken, viel Jantje in een diepe slaap. En hij kreeg een droom.

Op een groot toneel waren allerlei mensen bezig ingewikkelde zinnen tegen elkaar te zeggen. Soms verdwenen mensen van het toneel om onduidelijke redenen, soms kwamen nieuwe op, vaak tot verrassing van de al aanwezigen. Sommigen spraken alleen omdat zij zichzelf wilden horen, en niemand luisterde. Meestal waren de uitgesproken teksten buitengewoon vaag, en alleen bedoeld om de werkelijke drijfveren van de acteurs te verbergen. Het leukste waren de scènes waarbij er een aantal om een tafel gingen zitten en door elkaar heen gingen praten. Vergaderen noemden ze dat, en de voorzitter nam belangrijke besluiten, terwijl je zo kon zien dat niemand rond de tafel daarin geloofde. En opeens herkende Jantje een aantal van de acteurs, en hij beseftte dat hij zat te kijken naar zijn eigen fabriek. Dat had hij maar net op tijd in de gaten, want even later kwam hijzelf het toneel op.

En hij zag hoe hijzelf, daar op het toneel, met verbazing naar de geïmproviseerde, warrige teksten luisterde, hoe zijn verbazing omsloeg in ongeloof, en het ongeloof in boosheid over al die onzin die daar uitgekraamd werd. Met een gezicht van zes dagen onweer stapte hij driftig over het toneel heen en weer.

Toen kwam er opeens een van de oudere acteurs naar hem toe, met een gegroefde, vierkante kop, en die zei tegen hem, met een licht Fries accent: “Jantje, zo kwaad rondlopen helpt niet, je moet proberen van dit krankzinnige toneelstuk iets zinvol te maken”.

Dat was natuurlijk makkelijker gezegd dan gedaan. Jantje probeerde te snappen wat zich op het toneel afspeelde, hij sprak met vele van de spelers, bij sommigen was het snel duidelijk dat “zinvol” een nogal persoonlijke betekenis had: zij wilden zo hoog mogelijk op het toneel staan, zodat iedereen ze goed zou zien en horen. Anderen probeerden wat

“zinnig” was af te leiden uit wat zij om zich heen zagen gebeuren, en pasten zich daar dagelijks aan aan, dus dat hielp ook niet echt. Maar er waren er enkelen die blijkbaar hetzelfde idee hadden als Jantje over wat nou “zinnig” betekende. Het merkwaardige was dat dat meestal mensen waren die Jantje kende, omdat zij in zijn uitvindingsomgeving werkten. En hij dacht: “Dat kan natuurlijk niet waar zijn, er moeten ook in andere hoeken van het toneel zulke mensen te vinden zijn”. Dus ging hij op zoek, en hij vond er wel een paar, verspreid over het toneel, maar Jantje realiseerde zich dat de dichtheid onvoldoende was om temidden van de Brownse beweging, tot zinvolle structuren te komen.

Dus ging hij weer terug naar zijn vertrouwde omgeving. En langzamerhand kwam Jantje er achter dat slechts een paar simpele waarden, zoals betrouwbaarheid, integriteit, vertrouwen in, en respect voor elkaar, essentieel waren om zin te geven aan de dagelijkse bezigheden, om samen nuttige dingen te doen, en alle kennis die in de fabriek aanwezig was te gebruiken. En die waarden schreef hij niet op, en hij deelde ze ook niet uit, maar hij deed zijn best er naar te handelen.

Dus bleef hij in de omgeving van de uitvinders, niet omdat dat het enige was wat hem interesseerde, maar omdat hij daar die waarden het meest terugvond. En hij probeerde er aan bij te dragen dat tenminste daar die waarden zouden blijven bestaan en zouden worden toegepast.

Toen hij wakker werd was Jantje totaal de kluts kwijt: was het nu een droom geweest die verschrikkelijk veel leek op de werkelijkheid, of had hij gewoon de werkelijkheid gedroomd? En was hij nu al die tijd een toeschouwer geweest, of een deelnemer, of misschien allebei? En de mensen dan uit de droom, die kende hij toch, daar werkte hij toch dagelijks mee?

Hij wist het echt niet meer, maar ondanks zijn verwarring wist hij drie dingen heel zeker:

- Als het een droom geweest was, dan was het een fantastisch mooie droom, het soort droom dat normaal gesproken alleen in sprookjes voorkomt.
- De waarden betrouwbaarheid, integriteit, vertrouwen in en respect voor elkaar waren ook in werkelijkheid belangrijk genoeg om dagelijks toe te passen, ook in de toekomst.
- En tenslotte dit: hij wist heel zeker dat hij van nu af aan niets meer te vertellen had. Dus laten we nu maar wat gaan drinken.